

ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 และยุคแรกเริ่มสงครามเย็นกับบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในเชียงใหม่¹

The World War II Era and the Beginning of the Cold War Regarding the Economic Role of Chinese People in Chiang Mai

กิตยุตม์ กิตติรสสุภา² / Kittayut Kittitornsakul

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 และยุคแรกเริ่มสงครามเย็นกับบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในเชียงใหม่ พบว่าคนจีนเชียงใหม่มีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และขยายการลงทุนมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490 การที่คนจีนเชียงใหม่สามารถฝ่าวิกฤติทางเศรษฐกิจได้เพราะมีกลยุทธ์สำคัญ คือการฝากกิจการไว้กับผู้ที่เชื่อถือได้ การอำพรางความเป็นจีนและกลายเป็นไทย รวมถึงคนจีนบางรายสามารถพลิกวิกฤติช่วงสงครามให้เป็นโอกาสทางการค้าจนกระทั่งกลายเป็นเศรษฐีสงคราม เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง คนจีนเชียงใหม่ปรับตัวทางเศรษฐกิจด้วยการเชื่อมต่อกับทุนนิยมโดยรัฐ หาเครือข่ายเพื่อเข้าสู่กิจการของรัฐบาล และพยายามพึ่งพิงอำนาจของข้าราชการชั้นสูง หรือสงฆ์ในตระกูลลงเล่นการเมือง เพื่อเป็นเกราะป้องกันธุรกิจและการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกันคนจีนเชียงใหม่ต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เป็นทั้งคนจีน คนไทย คนเมือง ในบางบริบทที่คนจีนต้องเข้าไปสัมพันธ์เพื่อความราบรื่นในการดำเนินธุรกิจ ส่วนธุรกิจของคนจีนเชียงใหม่ในทศวรรษ 2490 นั้นมีความหลากหลายและมีความทันสมัยมากขึ้น ทั้งกิจการโรงพยาบาล ภัตตาคาร ห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก ธนาคาร คนจีนเชียงใหม่เริ่มกลายเป็นผู้ประกอบการ และลงทุนในภาคบริการมากขึ้น อันเนื่องมาจากการขยายตัวของชนชั้นกลางสมัยใหม่ ที่มีรสนิยมเปลี่ยนไปมีความทันสมัยมากขึ้น

คำสำคัญ: บทบาททางเศรษฐกิจ คนจีนในเชียงใหม่ สงครามโลกครั้งที่ 2

¹ บทความนี้สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในหลักสูตรสังคมศาสตร์ดุซงญอบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เรื่อง บทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2410-2510

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Abstract

This paper is based on a study of the end of the World War II period, the beginning of the Cold War, and the role of the Chinese people in Chiang Mai's economy. The study found that the Chinese people in Chiang Mai have played a very important role in the economy continuously since the World War II. Moreover, they increased their investments substantially in 1947s. They could get through the economic crisis because of significant strategies: trusting their business to reliable people, disguising their Chinese identity and becoming Thai, and turning the crisis during the war into an opportunity to trade. Eventually, they became very wealthy. When the World War II ended, the Chinese people in Chiang Mai adjusted to changing economic circumstances by finding networks to enter government business, trying to influence high level bureaucrats, or encouraging a family member to join politics in order to protect their business and living conditions. At the same time, they had to change their identity from Chinese to Thai to make it more convenient to engage in business. Since 1947, their businesses have become varied and modern and include cinemas, restaurants, small department stores, and banks. They have become entrepreneurs and have invested increasingly in the service sector because of the sophisticated lifestyle of the growing numbers of educated people.

Keywords: Economic role, Chinese people in Chiang Mai, World War II

“...มองเข้าไปในร้านทุกร้าน ที่เต็มแน่นด้วยสินค้าเบ็ดเตล็ดทั้งภาชนะ
ผ้าแพร หนึ่ง จะได้เห็นเจ้าของร้านล้วนแต่เป็นจีน ร้านตัดผมไม่ต่ำกว่า
3 ร้าน ช่างจีนเป็นผู้ตัด ร้านทำฟันใหญ่โตสะอาด ช่างจีนเป็นผู้ทำ
ร้านถ่ายรูปครึกครื้นด้วยภาพถ่ายในท่าที่เก๋และหุของหนุ่มสาวชาวไทย
ช่างจีนเป็นคนถ่าย ไฮเต็ลใหญ่ที่สุดในจังหวัดนับชั้นได้ถึง 10 ชั้น นับห้อง
ได้สักครึ่งร้อยห้อง คนจีนเป็นผู้จัดการ โรงน้ำแข็งที่จำหน่ายไปตามบ้าน
ตามร้านทั้งหมด คนจีนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ทำ...”

“ชัยชนะของหลวงนฤपाल” (พ.ศ. 2478)

(ดอกไม้สด, 2516: 79)

ข้อความจากนวนิยายของ “ดอกไม้สด” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2478 สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บ่งชี้ชัดเจนว่าก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นนั้น ในภูมิภาคต่างๆ ของไทยคนจีนได้กลายเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจแล้ว³ เมื่อเกิดสงครามโลกมักเชื่อกันว่าสงครามย่อมเป็นอุปสรรคต่อการผลิตและการค้า อย่างไรก็ตาม ในกรณีประเทศไทยแม้ว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายชาตินิยมที่เบียดขับและกีดกันชาวจีนทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม แต่สถานการณ์สงครามโลกกลับสร้างโอกาสให้คนจีนบางกลุ่มสามารถสะสมทุนได้มากขึ้น และเมื่อโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นประเทศไทยซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางในการต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชีย ก็ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ทำให้รัฐบาลมีงบประมาณและผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น รวมทั้งเริ่มดำเนินการพัฒนาชนบท ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีเงินมากขึ้นในการบริโภคสินค้าทั้งที่ใช้ในการผลิตและการดำรงชีวิตประจำวัน ในขณะเดียวกันจำนวนข้าราชการและชนชั้นกลางในเขตเมืองก็ขยายตัวขึ้น ในบริบทดังกล่าวนี้การสะสมทุนและการขยายการลงทุนของคนจีนจึงเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

บทความนี้จะใช้กรณีคนจีนเชียงใหม่ในการพิสูจน์สมมุติฐานที่กล่าวมาข้างต้นนี้ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และการสัมภาษณ์คนจีนสูงวัยจากหลายอาชีพ นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยใช้แนวทางทางประวัติศาสตร์ (Historical approach)

³ เช่น ในภาคกลาง นายอุเทน เตชะไพบูลย์ ได้เริ่มกิจการธุรกิจประกันภัยต่อมาเป็นนายธนาคารชั้นนำ และทำสุราส่งออก เป็นที่มาของบริษัทสุรามาหาราชบุรี นายชิน โสภณพานิช เริ่มตั้งตัวจากการค้าวัสดุก่อสร้าง ต่อมาได้ร่วมก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ จำกัด และเป็นผู้อยู่เบื้องหลังบริษัทต่างๆ นับร้อยแห่งนายเทียม โชควัฒนา ทำธุรกิจขายปลีกและขายส่ง ต่อมาได้ลงทุนในอุตสาหกรรมผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคนานาชนิด ในภาคใต้ นายจุด บัญสูง ผู้ทำเหมืองแร่ดีบุกที่สำคัญที่ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา นายปัญญา งานทวี นายทุนท้องถิ่นค้าขายพาราที่สำคัญในจังหวัดภูเก็ต (พรณี บัวเล็ก, 2543: 124) ในภาคเหนือตอนล่าง เช่น ที่จังหวัดจังหวัดนครสวรรค์ นายสวัสดิ์ ไม้ไทย ได้ทำธุรกิจรับเหมาก่อสร้างกับญี่ปุ่นจนกลายเป็นเจ้าของโรงแรมสวัสดิ์ไม้ไทยซึ่งในปัจจุบันได้ขยายกิจการเป็นโรงแรมไอรಾವิน ตระกูลศิริวิริยะกุล สะสมทุนจากการตั้งร้านขายของชำทั้งค้าปลีกและค้าส่ง เมื่อสบโอกาสก็รับซื้อโรงงานน้ำตาลที่กำลังขาดทุนที่ตำบลท่ามะเกลือ แล้วตั้งเป็นบริษัทรวมผลอุตสาหกรรม จำกัด ต่อมาได้กำไรจากอุตสาหกรรมน้ำตาลจนสามารถขยายการลงทุนไปสู่อุตสาหกรรมอื่นและก้าวไปสู่ทุนการเงินโดยการตั้งบริษัทร่วมทุนและการเครดิตนครสวรรค์ จำกัด ขึ้นมา (ณัฐพงศ์ สกกุลเสี่ยว, 2552: 51)

การสะสมทุนของคนจีนเชียงใหม่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อเป็นเส้นทางผ่านไปสู่ประเทศพม่า เชียงใหม่ถูกควบคุมโดยกองกำลังทหารญี่ปุ่นซึ่งตั้งกองทหารตามวัดและโรงเรียน เช่น วัดศรีดอนไชย วัดหมื่นเงินกอง วัดช่างเคี่ยน โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ ฯลฯ ส่วนเครื่องบินของญี่ปุ่นจอดอยู่ที่สนามบินไม่ต่ำกว่า 100 ลำ เพื่อเตรียมการโจมตีพม่า (อนุ เนินหาด, 2549: 46-47) สะท้อนให้เห็นว่ามีทหารญี่ปุ่นจำนวนมากพำนักอยู่ในเชียงใหม่ในเวลานั้น ซึ่งทหารญี่ปุ่นเหล่านี้กลายเป็นผู้บริโภคนสินค้าที่สำคัญ ขณะเดียวกันสถานการณ์สงครามในระดับโลกได้สร้างโอกาสในการสะสมทุนของชาวจีน ดังจะตีวิเคราะห์โดยละเอียดต่อไปข้างหน้า แต่ก่อนอื่นจำเป็นต้องกล่าวถึงปัญหาที่คนจีนเผชิญและวิธีการปรับตัวของคนจีนในเวลานั้นโดยสังเขป เพื่อจะเข้าใจอย่างชัดเจนว่าเพราะเหตุใดคนจีนจึงสามารถสะสมทุนได้ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับนโยบายกีดกันคนจีนทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง

ในทางเศรษฐกิจ ก่อนเกิดสงครามไม่นานรัฐบาลได้บังคับซื้อกิจการโรงสีของคนจีน ตั้งโรงสีข้าวของรัฐบาลกระจายอยู่ในทุกท้องถิ่น และยังตั้งสหกรณ์ขายข้าวขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ทำลายการผูกขาดการค้าข้าวทั้งในและต่างประเทศของคนจีน และยังให้โควตาการค้าข้าวออกนอกประเทศแก่บริษัทของญี่ปุ่นและอังกฤษอีกด้วย แม้ว่าจะรัฐบาลจีนจะยื่นเรื่องประท้วงแต่รัฐบาลไทยก็เพิกเฉย (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 78-81) มีหน้าซ้ำยังประกาศใช้พระราชบัญญัติที่กีดกันการประกอบอาชีพของคนจีนอีกหลายฉบับ เช่น ห้ามคนจีนทำการประมงจับสัตว์น้ำ ขับลื้อเลื่อน ขายสินค้าในสถานที่ราชการ ประมูลงานก่อสร้างทางราชการ ขายน้ำมัน บังคับให้คนจีนขายผลผลิตยาสูบและเกลือให้กับรัฐ ควบคุมการฆ่าวัว ควาย โดยให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่รัฐในการอนุญาตว่าใครที่จะสามารถทำการค้าเนื้อได้ แม้แต่สวนยางพาราและสิทธิจากการสัมปทานเก็บรังนกของคนจีนในบางพื้นที่ก็ถูกยึดมาเป็นของรัฐ นอกจากนี้ยังบังคับให้เจ้าของธุรกิจต่างๆ ใช้กรรมกรชาวไทย ห้ามจ้างแรงงานชาวจีน และห้ามคนจีนขายสินค้าในสถานที่ราชการ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 78-89) และที่สำคัญคือการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเพิ่มขึ้น เช่น โรงงานทอผ้า

โรงงานทำกระดาษ โรงงานบุหรี โรงงานน้ำตาล ฯลฯ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 91-92) เพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน

อย่างไรก็ตาม คนจีนในเชียงใหม่ นั้นแทบจะไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายกีดกันทางเศรษฐกิจของรัฐบาล เพราะเนื้อหาของพระราชบัญญัติส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การควบคุมคนจีนที่อยู่ในภาคกลางและภาคใต้ ดังเช่นการทำสวนยางพารา การเก็บรังนกนางแอ่น การทำประมงสัตว์น้ำ ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ทั้งสิ้น หรือการทำยาสูบซึ่งมีอยู่มากในเชียงใหม่ แต่คนจีนทำกิจการยาสูบเป็นส่วนน้อย เจ้าของกิจการยาสูบบังคับเป็นพวกเจ้านายหรือพวกข้าราชการ (ปลายอ้อ ชนะนนท์, 2530: 76)

ในทางการเมือง แม้ว่ารัฐบาลพยายามขัดขวางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีน ด้วยการสั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนและโรงเรียนจีนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นลัทธิชาตินิยมและการคงไว้ซึ่ง “ความเป็นจีน” ในหมู่ลูกหลานชาวจีน แต่โรงเรียนจีนในเชียงใหม่ซึ่งเคยมี 2 แห่ง คือ โรงเรียนฮั่วเอง และ โรงเรียนฮั่วเคี้ยว ได้ถูกสั่งปิดตามนโยบายของคณะราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 แล้ว อย่างไรก็ตาม การที่ชาวจีนในประเทศไทยต่อต้านญี่ปุ่นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ประทุษร้ายคนญี่ปุ่น ปฏิบัติการลงโทษคนจีนที่ค้าขายหรือร่วมมือกับญี่ปุ่น ฯลฯ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำการปราบปรามชาวจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นทุกรูปแบบ โดยทำการจับกุมและเนรเทศ หรือส่งไปยังสถานกักกันชาวจีนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 100-102) ซึ่งคนจีนในเชียงใหม่บางรายก็ได้ถูกเนรเทศ ดังกรณี นายก๊กเอ็ง แซ่ล้อ เจ้าของร้านถ่ายรูป “ฉายาแสงอรุณ” ซึ่งเป็นร้านถ่ายรูปยุคแรกเริ่มในเชียงใหม่ กับนายไต้เกียง แซ่จั้ง เจ้าของร้านเง่เซ่งฮวด ย่านสันป่าข่อย เนื่องจากบุคคลทั้งสองเป็นสมาชิกในสมาคมก๊กมินตั๋ง ทางการได้หลักฐานเป็นเอกสารการติดต่อกับสมาคมก๊กมินตั๋ง เฉพาะกรณีนายล่อก๊กเอ็ง ซึ่งถูกตั้งข้อหาว่าเรียกรับเงินส่งไปช่วยรัฐบาลจีนคณะชาติอีกข้อหาหนึ่ง หลังจากถูกเนรเทศไปยังเมืองจีนแล้วนายก๊กเอ็งได้ไปเป็นทหารของพรรคก๊กมินตั๋งประมาณ 3 ปี ภายหลังจากกลับมามีชีวิตในเชียงใหม่ (อนุ เนินหาด, 2546: 96-97) นอกจากนี้ยังมีกรณี นาย เจริญ ทุ่งซิว (ระมิงวงศ์) ผู้เป็นเจ้าของตลาดสันทรายและทำกิจการโรงบ่มใบยาสูบ ได้มีผู้เขียนบัตรสนเท่ห์ส่งไปยังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้นายเจริญ ทุ่งซิว ถูกเนรเทศกลับประเทศจีนเช่นกัน (อนุ เนินหาด, 2554: 164-165)

กฎหมายสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคนจีนในเชียงใหม่ในช่วงสงครามโลกค่อนข้างมากคือ การประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาการจำกัดถิ่นที่อยู่ของจีนต่างด้าว ซึ่งเชียงใหม่เป็นเมืองหนึ่งที่รัฐบาลประกาศในช่วงต้นปี พ.ศ. 2486 ห้ามคนจีนอาศัยอยู่ เรื่องนี้ได้สร้างความเดือดร้อนอย่างมากในการทำมาหากิน และในการอพยพนั้นคนจีนจำเป็นต้องขายทรัพย์สินต่างๆ ที่เคลื่อนย้าย ไม่สะดวก ในราคาที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาดทั่วไป (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 111-113)

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม มีคนจีนในเชียงใหม่จำนวนไม่มากนักที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลดำเนินนโยบายหลายนโยบายในระยะเวลาอันสั้น บางนโยบายรัฐบาลเริ่มดำเนินการได้เพียง 2-3 ปี สงครามโลกก็สิ้นสุดลง แม้แต่การสั่งให้คนจีนอพยพออกจากพื้นที่จังหวัดต่างๆ ก็มีข้อยกเว้นที่เปิดโอกาสให้คนจีนสามารถหาทางออกได้ เช่น การยกเว้นในกรณีที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพหรือกรณีที่มีอายุมากเกินไป ซึ่งคนจีนเชียงใหม่ที่ขออนุมัติยกเว้นด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จากทางราชการก็มักจะได้รับอนุญาตโดยไม่ได้มีการตรวจสอบที่ละเอียดหรือเข้มงวดแต่อย่างใด (ศุภวัตร ภูวกุล, 2553)

นอกจากการขออนุมัติยกเว้นดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว คนจีนในเชียงใหม่ยังมีการปรับตัวและหาทางออกด้วยวิธีการต่างๆ อีกหลายวิธีเพื่อความอยู่รอดของกิจการตนเองจนกระทั่งสงครามสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2488 ที่สำคัญมีดังนี้

1. การฝากกิจการไว้กับผู้เชื่อใจได้

ในปี พ.ศ. 2486 เมื่อเชียงใหม่ถูกประกาศให้เป็นเขตหวงห้ามสำหรับคนต่างด้าวซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน และคนจีนส่วนใหญ่ในเชียงใหม่มักมีกิจการค้าขายเป็นของตนเอง แม้ว่าบางรายต้องขายกิจการหรือทรัพย์สินบางอย่างเพราะไม่สามารถขนย้ายไปได้ แต่คนจีนบางส่วนก็อพยพไปโดยฝากกิจการไว้กับคนที่ไว้วางใจได้ให้ช่วยดูแลแทน เช่น กรณี แก้วแก้ว หรือ นายชู โอสภาพันธ์ ชาวจีนแต่จิว ซึ่งมาอยู่เชียงใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462 เริ่มสร้างฐานะจากการเป็นหลงจิว (เสมียน) ที่ร้านย่งฮ่งล้ง เมื่อสะสมทุนได้จึงมาเปิดร้านทรงรูปพรรณเป็นของตนเอง ชื่อร้าน “ย่งให้ล้ง” ต่อมาได้ประมุขเป็นนายอากรสุราและฝิ่น และเปิดร้านจำหน่ายปิ่น สุรา และตั้งโรงสีข้าวแสงไทย และโรงเลื่อยซู่ไทย ฯลฯ เมื่อต้องอพยพตาม

นโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ฝากกิจการการค้าต่าง ๆ ไว้กับคนสนิท ให้ช่วยดูแล ส่วนตนเองและครอบครัวก็อพยพเข้ามากรุงเทพฯ โดยไปอาศัยอยู่ย่านทุ่งมหาเมฆ ราว 1 ปี (ทศ คณนาพร, 2551: 180-182)

กรณี นายก๊กเอ็ง แซ่ล้อ เจ้าของร้านถ่ายรูป “นายาแสง” ที่ถูกเนรเทศ ในระยะแรกก็ได้ฝากกิจการร้านถ่ายรูปไว้กับคนสนิท ต่อมาจึงได้ขายกิจการไป แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงแล้ว นายก๊กเอ็ง แซ่ล้อ ก็กลับมาเปิดร้านใหม่อีกครั้งหนึ่ง (อรุณ ลออชัยรังษี, 2555) ทั้งนี้ก็เพราะรัฐช่องทางการทำธุรกิจร้านถ่ายรูปดีอยู่แล้วและมีลูกค้าประจำอยู่แล้วนั่นเอง

กล่าวได้ว่า คนจีนเชียงใหม่ที่อพยพตามคำสั่งของรัฐบาลมักหวนกลับมาค้าขายอีกเพราะมีครอบครัวและกิจการหลายอย่าง เมื่อมีช่องทางที่สามารถจะกลับมาเชียงใหม่ได้ก็จะรีบกลับมาทันที เช่นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายผ่อนปรนต่อคนจีนที่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมให้อยู่ในภูมิลำเนาเดิมได้ คนจีนเชียงใหม่หลายคนก็แสวงหาทำเป็นว่าตนเองประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งเต้าแก้อิ้ว และนายเคียมถ้าย แซ่พั้ว (ภูวกุล) ซึ่งทางราชการก็อนุญาตให้กลับมายังเชียงใหม่ได้ (ศุภวัตร ภูวกุล, 2553)

2. การอำพราง “ความเป็นจีน” และการ “กลายเป็นไทย” เพื่อความมั่นคงของชีวิตและธุรกิจ

ในระหว่างสงครามโลก “ความเป็นจีน” นับเป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิต เพราะนอกจากการถูกเนรเทศและการถูกบังคับให้อพยพดังกล่าวมาแล้ว แม้กระทั่งการพูดภาษาจีนบางคำในที่สาธารณะก็ยังเป็นสิ่งต้องห้าม เช่น ที่ตลาดต้นลำไย มีการติดป้ายประกาศข้อบังคับหลายประการ รวมทั้งห้ามพูดคำว่า “ลื้อ อื้อ เฮงฮวย” และกำหนดค่าปรับเอาไว้ด้วย (สุภาพรณ อภาวัชรุตม์ และดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2552: 73) ดังนั้น “ความเป็นจีน” จึงถูกซ่อนเร้นเอาไว้ และพยายาม “กลายเป็นคนไทย” เพื่อมิให้ถูกทางราชการเพ่งเล็ง จะเห็นได้จากการเปลี่ยนชื่อแซ่ และชื่อร้านมาเป็นชื่อและนามสกุลแบบไทย เช่น ร้าน ไตว ยิ่น เส็ง ของตระกูลภูวกุล ที่ตั้งอยู่บนย่านถนนท่าแพ ซึ่งขายด้ายสำหรับทอผ้า เปลี่ยนชื่อร้านเป็น “รัตนผล” ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง จึงกลับมาใช้ ไตว ยิ่น เส็ง ตามเดิม

(ศุภวัตร ภูวกุล, 2553) หรือกรณี เจ้าแก้วไฉ่ว หลังจากถูกสั่งให้อพยพออกจากเชียงใหม่ ในช่วงสงครามโลก เมื่อได้กลับมาอยู่เชียงใหม่อีกครั้ง ก็ทำการเปลี่ยนชื่อแซ่ในทันที จาก แซ่ยาวทำง แซ่ไฉ่ว เป็น นายชู โอสถาพันธุ์ (ทศ คณนาพร, 2551: 183-184)

ในบางกรณีคนจีนก็เปลี่ยนนามสกุลและชื่อร้านเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น เจ้าแก้วตันง่วนซุน ผู้เป็นเจ้าของร้าน ตันฮั่งจ้วน จำหน่ายสินค้ากระป๋องจากต่างประเทศ ซึ่งพระราชชายาเจ้าดารารัศมีและชนชั้นสูงของเชียงใหม่มักจะมาอุดหนุนร้านนี้อยู่เสมอ ได้เปลี่ยนนามสกุลเป็น ตันตรานนท์ และเปลี่ยนชื่อร้านเป็น ตันตราภรณ์ โดยมีเหตุผลสำคัญก็คือต้องการเป็นตัวแทนจำหน่ายบุหรี่ยี่ ถ้าไม่เปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นไทยก็ไม่สามารถจะเป็นตัวแทนจำหน่ายได้ (ทศ คณนาพร, 2551: 104)

ในยุคนั้นเจ้าหน้าที่ของอำเภอเมืองเชียงใหม่ จึงรับจ้างตั้งชื่อและนามสกุลให้กับคนจีน โดยลงนามอนุมัติการเปลี่ยนชื่อให้ด้วย ซึ่งค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมในการเปลี่ยนชื่อนี้มักจะอยู่ที่หลักร้อยบาทเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนมากแล้วคนจีนจะเปลี่ยนนามสกุลเป็นไทยโดยไม่ตัดขาดจากแซ่ไปทั้งหมด จะเหลือสัญลักษณ์ของแซ่ไว้ที่อักษรตัวแรกของนามสกุล เช่น แซ่ไฉ่ว ก็มาเป็น โอสถาพันธุ์ แซ่ตัน ก็มาเป็น ตันตรานนท์ แซ่เสี่ยว ก็มาเป็น เสี่ยวสวัสดิพงษ์ แซ่เจี๋ย ก็มาเป็น เจียรสาธิต เป็นต้น ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างแซ่กับภาษาสันสกฤตอย่างลงตัว ตระกูลที่เปลี่ยนชื่อแซ่ในยุคสงครามโลกเหล่านี้ส่วนใหญ่มักเป็นคนจีนรุ่นใหม่ที่มาอพยพสู่เชียงใหม่ในช่วงเส้นทางรถไฟเพิ่งมาถึง (พ.ศ. 2464) ซึ่งอาจเป็นวิธีการปรับตัวที่มาจากกรลอกเลียนแบบคนจีนรุ่นเก่าที่เติบโตมาตั้งแต่ยุคการค้าทางเรือที่ได้ปรับตัวให้เข้ากับรัฐบาลสยามที่ขยายอำนาจมาสู่เชียงใหม่อย่างเข้มข้นแล้วด้วยการเปลี่ยนมาใช้นามสกุลไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2460⁴ เช่น ตระกูลศักดิ์ดาพร (เดิม แซ่เอ็ง)

⁴ เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนจีนในยุคแรกสามารถ นอกจากนี้การแต่งงานกับลูกหลานของเจ้านายฝ่ายเหนือ หรือตระกูลใหญ่เก่าแก่ในท้องถิ่นก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถผสมกลมกลืนกับชนพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี เช่น นายสุนันท์ ชูติมา ได้แต่งงานกับนางคำเที่ยง บุรี ซึ่งมีเชื้อสายมาจากเจ้าแม่คำแดง เจ้านายในราชวงศ์ เชียงรุ่ง ที่อพยพจากเมืองเชียงรุ่งมาอยู่ที่เชียงใหม่ ซึ่งก็คือสายสืบสองปันนา (ทศ คณนาพร, 2551: 133) นายก็ตี แซ่ไคว้ (กิติบุตร) ก็ได้แต่งงานกับ นางสุนัน วังสุนทร ผู้เป็นบุตรของหลวงสุนทรโวหารกิจตระกูลใหญ่นานวัดเกตการาม (อนุ เนินหาด, 2549: 74)

และตระกูลนิมมานเหมินท์ (เดิม แซ่ním) ซึ่งตระกูลเหล่านี้ไม่ได้รับผลกระทบใดๆ จากนโยบายบีบรัดขับและต่อต้านจีนในยุคสงครามโลก (ปลายอ้อ ชนะนนท์, 2530: 89)

อนึ่ง การที่คนจีนประสบความสำเร็จทางการค้าแล้วบริจาคเงินเพื่อการกุศล หรือสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งทำให้ได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ก็เปรียบเสมือนเป็นเครื่องรับประกันว่าเป็นคนไทย ที่จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังกรณี นายสุนัษี ชูติมา ซึ่งพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นขุนอนุสารสุนทร และเลื่อนเป็นหลวงอนุสารในเวลาต่อมา (ทศ คณนาพร, 2551: 153) ก็ทำให้นายสุนัษี ชูติมา มีฐานะเป็น “คนไทย” ซึ่งทางราชการให้ความเกรงใจอย่างสูง การกลายเป็น “คนไทย” ด้วยวิธีการบริจาคหรือสร้างสาธารณประโยชน์นั้นคนจีน นิยมมาก เพราะนอกจากจะได้รับ ความเกรงใจจากทางราชการแล้ว ยังทำให้คนทั่วไป ทั้งไทยและจีนเคารพนับถือด้วย ดังนั้น จึงมีพ่อค้าจีนจำนวนมากบริจาคเงิน หรือสร้างสาธารณประโยชน์จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2467 มีประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา ฉบับหนึ่งระบุถึงการส่งสัญญาบัตร บรรดาศักดิ์ไปพระราชทานคนจีนหลายคน ได้แก่ ขุนศรีวรานุรักษ์ (ศรี บุญเฉลียว) ขุนอนุพลนคร (กิมซั่ว นิมเซงฮวด) ขุนอนุกรบุรี (เย็น นิมเซงฮวด) ขุนอนุการราชกิจ (ตัวเถา ต้นซุ่นฮวด) ขุนอนุกุลราชการ (ยู่กีน) ขุนจำเรียมภักดี (ต้นบันนอก ต้นชนวิวัฒน์) (อนุ เนินหาด, 2549ข: 17) แม้ว่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จะไม่มีการพระราชทาน บรรดาศักดิ์อีก แต่การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมทั้ง การทำบุญอุปถัมภ์ศาสนา ก็ยังเป็นวิธีการสำคัญที่คนจีนใช้เพื่อให้ได้รับความเคารพ ยกย่องในสังคมท้องถิ่นและสังคมไทย และทำให้ทางราชการเกรงอกเกรงใจและ ให้เกียรติมากขึ้นตามสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

3. การพลิกวิกฤตช่วงสงครามสู่โอกาสในการสร้างกำไรมหาศาล จากการค้า

สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เชียงใหม่ตกอยู่ในภาวะขาดแคลนสินค้าอุปโภค และบริโภคเพราะแต่เดิมอาศัยสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมที่นำเข้ามาจากอาณานิคม ของอังกฤษ เมื่อประเทศไทยเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่นก็ไม่สามารถนำเข้าสินค้า

จากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรได้อีก (ปลาย้อ ชนะนนท์, 2530: 72) การค้าส่วนใหญ่ต้องหยุดชะงักลง เมื่อประกอบกับนโยบายกีดกันชาวจีนของรัฐบาลและเครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรยังโจมตีย่านศูนย์กลางการขนส่งในเมืองเชียงใหม่ เช่น สถานีรถไฟ สนาบบิน อันทำให้ประชาชนต้องหนีภัยสงครามในบางช่วง ได้ส่งผลให้การค้าในเมืองเชียงใหม่โดยทั่วไปต้องซบเซาลง มีเพียงคนพื้นเมืองเท่านั้นที่ยังเปิดร้านค้าอยู่บ้าง และมีร้านค้าของญี่ปุ่นเพียงร้านเดียวมาเปิดกิจการ ชายผ้า (อรุณ ลอชชัยรังษี, 2555) อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นในการบริโภคสินค้าของประชาชนยังคงมีอยู่ ราคาสินค้าจึงสูงขึ้นมาก คนจีนบางกลุ่มในเชียงใหม่จึงสะสมทุนได้อย่างมหาศาล ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

นางกี ลิมตระกูล อพยพมาทำกิจการยาสูบในเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2479 โดยทำโรงงานบ่มใบยาสูบที่อำเภอเชียงดาว และจะต้องนำใบยาสูบขึ้นรถบรรทุกไปส่งให้กับโรงงานยาสูบของรัฐบาลในตัวเมืองเชียงใหม่เป็นประจำ ในช่วงสงครามน้ำมันเชื้อเพลิงขาดตลาด ผู้ค้ายาสูบรายอื่นๆ ต้องหยุดส่งใบยาสูบมายังตัวเมือง แต่นางก็ได้ใช้เกวียนขนใบยาสูบจากเชียงดาวมายังเชียงใหม่และเลยไปลงเรือที่ลำพูน แล้วล่องเรือไปขายเองตามร้านต่างๆ ในกรุงเทพฯ ซึ่งสมัยนั้นยาสูบกำลังขาดตลาดอย่างมากและไม่มีความสำคัญ นางก็จึงขายยาสูบได้ในราคาสูง ทำกำไรให้กับนางกีเป็นอันมาก (อนุ เนินหาด, 2548: 14)

นายกิมจิว แซ่ก้ง เปิดร้าน “กั้งอู่จิว” ขายขนมเปี๊ยะ จันอับ และซาลาเปา อยู่ในย่านสันป่าข่อย ในช่วงสงคราม นายกิมจิว ต้องอพยพออกจากเมืองเชียงใหม่ แต่ทหารญี่ปุ่นได้ทำเรื่องขอตัวนายกิมจิวกลับมาเพราะต้องการสิ่งขนมต่างๆ ไปเลี้ยงทหารเป็นประจำ นายกิมจิวได้กำไรอย่างงามจากการทำขนมขายกองทัพญี่ปุ่นในเชียงใหม่ และได้นำเงินไปซื้อที่นาจำนวนมากเพื่อเป็นทรัพย์สินของตระกูล (วิกุล เกียรติพจนานนท์, 2553)

นายริ้ว ตักดาทร ซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการกักตุนสินค้าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 มาแล้ว จึงคาดการณ์ได้ถูกต้องว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หนังสือตัวจะเป็นที่ต้องการของตลาดโลกและราคาจะสูงขึ้นมาก จึงได้ตั้งโรงงานฟอกหนังขึ้นใกล้ย่านสถานีรถไฟ โดยเป็นการร่วมหุ้นกันกับ นายอินตา ศรีจันทร์ตร

ชาวอินเดีย ซึ่งมีอาชีพค้าขายเนื้อวัวและเนื้อควายอยู่บริเวณย่านช้างคลาน ซึ่งหนังสือที่นำมาพอกในโรงงานก็คือหนังสือวัวควายที่มาจากโรงฆ่าสัตว์บ้านช้างคลานนั่นเอง (เนินหาด, 2554ก: 133-139) นายริ้ว ได้ระดมทุนทั้งหมดที่มีอยู่มาซื้อหนังสือ หลังจากพอกแล้วก็แช่น้ำยาและตากแดดเก็บไว้ เมื่อสงครามสิ้นสุดลง นายริ้วได้ส่งหนังสือตัวไปขายที่ฮ่องกงซึ่งนิยมตัดกระดาษจากหนังสือ จนได้กำไรอย่างมาก (หนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจศพ นายณรงค์ ศักดาทร, 2543)

อาจกล่าวได้ว่าพ่อค้าจีนเหล่านี้รู้จักพลิกวิกฤตเป็นโอกาสสำหรับการค้าและธุรกิจของตน ทำให้พวกเขากลายเป็น “เศรษฐีสงคราม” ส่วนคนเชียงใหม่ทั่วไปก็มีโอกาสในการประกอบอาชีพใหม่ๆ เช่นกัน ทำให้มีเงินบริโภคนิสัยของชาวจีน เช่น ชาวนาเชียงใหม่นิยมมารับจ้างในการเกณฑ์แรงงานแทนคนจีน เพราะทหารญี่ปุ่นจะส่งหมายเรียกเพื่อเกณฑ์แรงงานไปขุดดินเพื่อสร้างสนามบิน ครอบครัวยุคที่มีเงินดังกลุ่ม พ่อค้า มักจ้างชาวนาไปทำงานแทน สร้างรายได้ให้กับชาวนาได้เป็นอย่างดี (อรุณ ลออชัยรังษี, 2555) หรือ กรณีนางบุญปั้น ทิพยมณฑล ซึ่งแม้ว่ามีได้ทำกิจการขนาดใหญ่ แต่ก็ได้ทำขนมโมจิขายให้ทหารญี่ปุ่น โดยลงทุนซื้อจักรยานคันหนึ่งสำหรับนำขนมไปขายที่ค่ายทหารญี่ปุ่น ณ วัดเจ็ดยอด (อนุ เนินหาด, 2550: 123) ส่วนพ่อเลี้ยงอุ่นเรือนและพ่อเลี้ยงแกง ได้ร่วมหุ้นกันทำการค้าขายกับทหารญี่ปุ่น โดยเป็นผู้รับเหมาจัดซื้ออาหารสำหรับทหารญี่ปุ่น สินค้าที่ติดต่อซื้อขายกันคือ ข้าว ผัก ผลไม้เป็นหลัก เช่นเดียวกับ นางเรณู ณ น่าน ซึ่งมีความสนใจในภาษาญี่ปุ่นและหาซื้อหนังสือมาอ่านด้วยตนเองตั้งแต่เด็ก เมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีอาชีพเป็นล่ามให้ทหารญี่ปุ่นในการจัดซื้อวัตถุดิบต่างๆ สำหรับกองทัพ (อนุ เนินหาด, 2549ค: 51)

การค้าของคนจีนเชียงใหม่ยุคแรกเริ่มสงครามเย็น

เมื่อเกิดสงครามเย็นขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนให้รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายพัฒนาชนบทและสร้างทางคมนาคมเชื่อมตัวเมืองกับชนบททั่วประเทศ เนื่องจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ได้ใช้ยุทธศาสตร์ “ปาล้อมเมือง” ในการต่อสู้กับฝ่ายก๊กมินตั๋งจนได้รับชัยชนะ สหรัฐอเมริกาจึงเกรงว่าคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะใช้ยุทธศาสตร์เดียวกัน จึงจำเป็นต้องพัฒนาชนบทเพื่อมิให้พวกคอมมิวนิสต์เข้าไปสร้างฐานมวลชนในเขตชนบท

ในการพัฒนาชนบทนี้ สิ่งสำคัญคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการตราพระราชบัญญัติสร้างทางหลวงแผ่นดินทั่วประเทศรวม 88 สาย ระหว่าง พ.ศ. 2495-2498 โดยต้องสร้างให้แล้วเสร็จภายใน 4 ปี เฉพาะในภาคเหนือตอนบน มีทางหลวงแผ่นดินถึง 18 สาย เช่น ถนนจากชัยนาทถึงเกาะคา (ลำปาง) ถนนเชื่อมระหว่างเถิน-ลี้-ลำพูน ถนนเชื่อมระหว่างร้องกวาง-งาว-ฝาง-เชียงราย ถนนเชื่อมลำพูน-ลำปาง-แม่แจ่ม-แม่ฮ่องสอน และมีการซ่อมแซมถนนอีกหลายสายที่เชื่อมระหว่างตัวเมืองเชียงใหม่กับอำเภอและจังหวัดต่างๆ เช่น เชียงใหม่-ฮอด เชียงใหม่-สันกำแพง เชียงใหม่-สันทราย เชียงใหม่-เชียงดาว-ฝาง (ภาพล้านนาในอดีต, 2557)

การสร้างถนนทำให้สินค้าเกษตรจากชนบทได้รับการขนส่งเข้าสู่ตัวเมืองอย่างสะดวก ในขณะที่มีการขยายตัวของการใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์เพื่อกระจายสินค้าจากเมืองสู่ชนบทและจากชนบทสู่เมือง ดังนั้น ยุคสงครามเย็นจึงเป็นยุคที่ชาวชนบทเริ่มขยายการทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ และครอบครองเงินตรามากขึ้น มีการใช้จ่ายเงินในการซื้อสินค้าต่างๆ จากร้านค้าของชาวจีน ทั้งสินค้าประเภททุนหรือเทคโนโลยีและสินค้าอุปโภคบริโภค

ในยุคสงครามเย็น นอกจากคนจีนเชียงใหม่จะมีโอกาสขายสินค้าให้ชาวบ้านทั่วไปมากขึ้นแล้ว ยังได้ปรับตัวในทางเศรษฐกิจและสังคม-วัฒนธรรมอย่างสำคัญ ดังนี้

1. การเชื่อมต่อกับระบบทุนนิยมโดยรัฐ

ตลอดทศวรรษ 2490 รัฐบาลยังคงชูนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม โดยอ้างว่าเพื่อให้คนไทยมีอาชีพและรายได้และบริหารจัดการครอบงำทางเศรษฐกิจจากคนจีน โดยให้รัฐเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมสำคัญ แม้จะยังคงอนุญาตให้เอกชนประกอบธุรกิจหรืออาชีพอิสระได้ด้วย (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2526: 78) ในระหว่าง พ.ศ. 2490-2499 มีการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นใหม่ถึง 59 แห่ง

ทำให้มีรัฐวิสาหกิจรวมทั้งสิ้นถึง 141 แห่ง คนจีนผู้ดำเนินการค้าระดับใหญ่ทั่วประเทศ จำเป็นต้องหาทางเชื่อมต่อกับรัฐวิสาหกิจเหล่านี้เพื่อสร้างกำไรแก่ธุรกิจของตน เพราะจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงมีนโยบายเป็นปฏิบัติต่อคนจีนเหมือนเดิม

คนจีนในเชียงใหม่ที่สามารถเชื่อมตนเองเข้ากับทุนนิยมโดยรัฐได้นั้น มักจะเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ และมีรากฐานทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งมาก่อน และแน่นอนว่าคนจีนเหล่านี้ย่อมเป็นผู้กว้างขวางในวงธุรกิจ รู้จักผู้มีอำนาจในท้องถิ่น การเข้าถึงรัฐวิสาหกิจจึงไม่ใช่เรื่องที่ยากเย็นแต่อย่างใด ดังตัวอย่างของ นายชู โอสถาพันธ์ หรือที่ชาวเชียงใหม่รู้จักในนาม “เจ๊กไ้อ้ว” ซึ่งเป็นผู้กว้างขวางและเป็นเจ้าของกิจการหลายประเภทในเมืองเชียงใหม่ เช่น โรงเลื่อยชูไทย โรงน้ำแข็งชูไทย โรงสีแสงไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลจำเป็นต้องส่งข้าวเพื่อใช้หนี้สงคราม จำนวน 1.5 ล้านตันให้กับอังกฤษ เชียงใหม่ถือเป็นแหล่งส่งออกข้าวที่สำคัญ บริษัททหารสามัคคี ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้การดูแลของกลุ่มจอมพลผิน ชุณหะวัณ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สนับสนุนสมาคมโรงสีเหนือ⁵ ซึ่งสันนิษฐานว่า “เถ้าแกไ้อ้ว” เป็นสมาชิกสมาคมโรงสีเหนือและได้รับการสนับสนุนจากบริษัททหารสามัคคีเช่นกัน เพราะได้จัดตั้งบริษัทแสงไทยที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นโกดังเก็บข้าวส่งออกต่างประเทศ (ทศ คณนพาร, 2551: 182-184)

โรงเหล่านี้ก็เป็นกิจการหนึ่งของรัฐวิสาหกิจ เดิมมีโรงเหล้าทั่วประเทศอยู่ประมาณ 33 โรง เป็นโรงงานขนาดใหญ่จำนวน 1 โรง คือ โรงงานสุราบางยี่ขัน ผลิตสุราอยู่ประมาณ 3 ประเภท คือสุราขาว สุราผสมเชียงใหม่ และสุราปรุงพิเศษแม่โขง ส่วนอีก 32 โรง เป็นโรงงานขนาดเล็กตั้งกระจายอยู่ในหลายจังหวัด ผลิตเฉพาะสุราขาว และสุราผสมเชียงใหม่ ขึ้นกับกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง ให้เอกชนรับสัมปทานเข้าเป็นผู้ผลิตและจำหน่าย สำหรับการดำเนินธุรกิจโรงเหล้าที่เชียงใหม่ รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินการแบบผูกขาดในชื่อว่า บริษัทจังหวัดเชียงใหม่ สินค้าคือ สุรา บุหรี่ น้ำตาล ไม้ขีดไฟ เป็นหลัก สำนักงาน

⁵ พ่อค้าข้าวในภาคเหนือได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งสมาคมโรงสีเหนือขึ้นใน พ.ศ. 2495 มีโรงสีเข้าร่วมจำนวน 29 โรงจากจำนวนทั้งสิ้น 30 โรง มีการใช้สิทธิพลเข้าขมขูเจ้าของโรงสีให้เข้าร่วมเพื่อเป็นหลักประกันว่าจะมีข้าวเพียงพอสำหรับสงขยาแก่รัฐวิสาหกิจ โรงสีที่ไม่เต็มใจเข้าร่วมถูกขู่ว่าอาจได้รับอันตรายและจะไม่ได้รับโควตาบรรทุกสินค้าทางรถไฟ (ปลาย้อ อ้อ ชนะนนท์, 2530: 76)

อยู่ที่ห้างอนุสารสุนทร ย่านสันป่าข่อย ถนนเจริญเมือง ซึ่งบริษัทจังหวัดเชียงใหม่ได้จ้าง นายชาญ ตันสุหัท (บุตรของขุนอนุการราชกิจหรือ นายตัวเท่า แซ่ตั้ง คนจีนผู้สร้างฐานะจากการค้าผ้า) เป็นผู้จัดการ ซึ่งนายชาญเคยเป็นผู้ประมูลโรงยาฝิ่นและโรงเหล้ามาก่อน จึงมีประสบการณ์ด้านการทำโรงเหล้า การดำเนินงานของบริษัทเชียงใหม่ นอกเหนือจากทุนรัฐบาลแล้ว ทางคณะกรรมการก็มีสิทธิออกทุนด้วยเช่นกัน โดยร่วมเป็นหุ้นส่วนกับรัฐบาลฝ่ายละครึ่ง การต้มเหล้าสมัยนั้น ใช้ระยะเวลาอย่างต่ำ 2 ปี บางครั้ง 3 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี ตามแต่รัฐบาลจะกำหนด เมื่อต้มแล้วมีสิทธิจำหน่ายได้เกือบทุกอำเภอ ยกเว้นเฉพาะบางอำเภอที่ห่างไกลและมีความยากลำบากในการเดินทาง ซึ่งอำเภอห่างไกลดังกล่าวรัฐบาลเปิดให้แข่งขันประมูลต้มเหล้าในอำเภอนั้นๆ เช่น อำเภอฝาง อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแม่แจ่ม เป็นต้น ซึ่งนายชาญ ตันสุหัท บริหารงานได้เป็นอย่างดี สร้างผลกำไรมากมายให้กับบริษัทเชียงใหม่ แต่การประมูลโรงเหล้าแต่ละครั้งก็มีการแข่งขันสูง ในธุรกิจโรงเหล้าที่เชียงใหม่ ไม่ได้มีเพียงนายชาญ ตันสุหัท เพียงคนเดียว ยังมีเถ่าแก้วไฉ้ว หรือ นายซุ โอสถาพันธ์ อีกด้วย ซึ่งนายชาญ ตันสุหัท และเถ่าแก้วไฉ้วมักจะแข่งกันในการประมูลทำโรงเหล้าอยู่เสมอทั้งในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอพร้าว (อนุ เนินหาด, 2555: 301-303)

การเชื่อมตนเองกับรัฐวิสาหกิจของคนจีนในเชียงใหม่ นับเป็นกลยุทธ์ทางการค้าที่สำคัญในยุคสงครามเย็นที่ทหารและระบบราชการพลเรือนได้รับการส่งเสริมจากสหรัฐอเมริกาให้มีอำนาจอย่างเต็มที่ โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามเองก็เสริมสร้างฐานอำนาจของตนด้วยการแต่งตั้งทหารและข้าราชการที่เป็นพรรคพวกของตนเข้าไปเป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจ พ่อค้าชาวจีนจึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับทหารและข้าราชการเหล่านี้ เพื่อจะได้ค้าขายกับรัฐวิสาหกิจหรือเพื่อให้ชนะการประมูลต่างๆ

การเข้าไปอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของข้าราชการส่วนกลาง เห็นได้ชัดในกรณีการค้ายาสูบของนายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี คนจีนผู้เป็นพ่อค้ายาสูบรายใหญ่ของเชียงใหม่ เป็นนายกสมาคมผู้บ่มใบยาแห่งประเทศไทย และเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทส่งเสริมใบยาสูบไทย ซึ่งบริษัทใบยาสูบไทยนี้กระทรวงการคลังเข้ามา

คุ้มครองให้มีการผูกขาดการส่งออก โดยมีธนาคารและสถาบันการเงินให้ความช่วยเหลือ เช่นธนาคารมณฑลได้เข้ามาค้าประกันให้บริษัทส่งเสริมใบยาสูบไทยยืมเงินถึง 26 ล้านบาทเพื่อซื้อใบยา 2,000 ตันจากโรงงานยาสูบเพื่อนำไปส่งออกในระยะแรกตั้งบริษัท นอกจากนี้ก็มีบริษัทสหธุรกิจเข้ามาช่วยดำเนินการด้านการเงิน โดยส่งนายยุกต์ อัครวิรัชอดีตผู้ช่วยผู้จัดการบริษัทบี เอ ที จำกัด มาประจำที่จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาและควบคุม ต่อมาเมื่อบริษัทส่งเสริมใบยาสูบไทยขายใบยาได้ก็ได้มอบเงินส่วนหนึ่งให้ธนาคารมณฑลและบริษัทสหธุรกิจนำไปหาผลประโยชน์ หรือเมื่อโรงงานยาสูบกำหนดราคารับซื้อต่ำกว่าที่ผู้บ่มอิสระต้องการ ผู้บ่มก็ได้ขอความช่วยเหลือจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ซึ่งก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ขึ้นทำการไกล่เกลี่ยทั้งสองฝ่าย และที่สุตรราคาใบยาแห้งก็ได้เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 11 บาท เป็น 13 บาท ธุรกิจยาสูบในระยะหลังสงครามดังกล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการประสานประโยชน์ระหว่างพ่อค้าจีนเชียงใหม่กับนักการเมือง (ปลายอ้อ ชนะนนท์, 2530: 77-78)

นอกจากจะหาทางเชื่อมต่อกับทหารและข้าราชการที่มีอำนาจในส่วนกลางแล้ว วิธีการสำคัญอีกวิธีหนึ่งที่พ่อค้าจีนบางตระกูลเลือกใช้ คือการสนับสนุนให้คนในตระกูลหรือเครือญาติเล่นการเมืองในระดับชาติ เช่น สมาชิกตระกูลชุตินิมา-นิมมานเหมินท์ ซึ่งเล่นการเมืองมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2480 และมีบทบาทอย่างต่อเนื่องมายังทศวรรษ 2490 ได้แก่ นายสุวิชช (เดิมชื่อ เล่งเสียน) นามสกุล “ชุตินิมา” แต่ภายหลังเปลี่ยนเป็นพันธุเศรษฐ ได้รับเลือกเป็นส.ส.เชียงใหม่ ถึง 3 สมัย ระหว่าง พ.ศ. 2481-2489 (รากฎา เมธีโภคพงษ์, 2551: 14-15,31) น้องชายของนายสุวิชช คือ นายทองดี อิศราชีวิน ก็ได้รับเลือกเป็นส.ส.เชียงใหม่ ถึง 6 สมัย ระหว่าง พ.ศ. 2489-2518 (รากฎา เมธีโภคพงษ์, 2551: 15-17,42-43) นอกจากนี้ยังมี นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ที่เล่นการเมืองระดับชาติและประสบความสำเร็จทางการเมืองในระดับชาติอย่างสูง โดยได้รับตำแหน่งสำคัญทางการเมืองและในระบบราชการหลายตำแหน่งในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ได้แก่ รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ รวมถึงตำแหน่ง

รองนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลที่มีจอมพลป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น (รักฎา เมธีโกภพงษ์, 2551: 46-49) **ตระกูล นิมานันท์** นำโดยนายวรศักดิ์ นิมานันท์ (เซ่งอี๋ นิมเส่งเสง) บุตรของขุนอนุพลนครผู้มีชื่อเสียงในการทำกิจการยาสูบและมีบารมีอย่างกว้างขวาง เป็นส.ส. ของพรรคประชาธิปไตยในการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2500 พ.ศ. 2501 และ พ.ศ. 2512 (รักฎา เมธีโกภพงษ์, 2551: 16)

สำหรับตระกูลนิมมานเหมินท์ นั้น ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เคยพยายามอาศัยอำนาจของคณะราษฎรในการแสวงหาผลประโยชน์จากการลงทุนด้านการธนาคาร มีนายปรีดี พนมยงค์ ให้การสนับสนุน โดยได้ติดต่อซื้อพันธบัตรรัฐบาลเพื่อจัดตั้งธนาคารท้องถิ่น แต่โครงการนี้หยุดชะงักเพราะเกิดสงครามโลกขึ้นก่อน แต่ความพยายามในการจัดตั้งธนาคารท้องถิ่นก็ยังคงดำเนินต่อไป ภายหลังจึงได้ตั้งบริษัท “ไทยเงินทุน” มีสาขาทั่วภาคเหนือ ด้วยผลการดำเนินงานที่ค่อนข้างดีทำให้มีการเสนอที่จะจัดตั้งธนาคารท้องถิ่นอีกครั้ง แต่ภายหลังบริษัทไทยเงินทุนถูกขายออกไปให้กับกลุ่มสากลเคหะ (ไฟโรจน์ จันทรมิ และ ครรชิต ชำรงรัตนฤทธิ์, 2530) เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ตระกูลนิมมานเหมินท์ยังคงมีบทบาทในแวดวงธนาคาร นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ ถือเป็นผู้มีความชำนาญในการดำเนินธุรกิจธนาคาร เพราะมีประสบการณ์จากการเป็นผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายการต่างประเทศของธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารนครหลวงไทยจึงได้ทาบทามให้เป็นตัวแทนธนาคารเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี (แสง จันทรงาม, 2527: 345) อนึ่งนายไกรศรี นิมมานเหมินท์ มีความสนิทสนมกับโกเจ่งจู้หรือฉวี โกมลภิติ ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งของธนาคารนครหลวงไทย จึงได้ร่วมงานด้วยกัน ซึ่งในปี พ.ศ. 2494 ปริมาณเงินไหลผ่านธนาคารแห่งนี้รวม 100 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่สูงมากในเวลานั้น แต่แล้วก็เกิดความขัดแย้งกัน นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ จึงหันไปเป็นตัวแทนให้ธนาคารกรุงเทพ (ไฟโรจน์ จันทรมิ และ ครรชิต ชำรงรัตนฤทธิ์, 2530)

2. การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจสมัยใหม่

คนจีนได้เพิ่มบทบาทในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจสมัยใหม่ในทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา ในบริบทของยุคสงครามเย็นที่มีการขยายตัวของการผลิตเชิงพาณิชย์ และการพัฒนาเส้นทางคมนาคมดังกล่าวมาแล้ว ขณะเดียวกันก็มีการขยายตัวของ

การศึกษา และการขยายตัวของผู้ประกอบการอาชีพที่อาศัยความรู้ความชำนาญ เฉพาะด้าน เช่น ครู พยาบาล ทนายความ เสมียน เลขาธุการ ช่างตัดเสื้อ ช่างฝีมือ พ่อค้ารายย่อย ฯลฯ ทำให้จำนวนผู้บริโภคนในตลาดของเชียงใหม่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยคนเหล่านี้ต้องการสินค้าที่ทันสมัยและต้องการบริการใหม่ๆ ที่ให้ความ สนุกสนานบันเทิงตามรสนิยมของชนชั้นกลาง

ธุรกิจห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก

ท่ามกลางบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในทศวรรษ 2490 คนจีนที่สะสม ทุนได้มากในช่วงก่อนหรือในระหว่างสงครามหลายคนจึงลงทุนก่อตั้งห้างสรรพสินค้า เพื่อจำหน่ายสินค้าที่ทันสมัยจากกรุงเทพฯ หรือต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จาก การที่ นายริ้ว ศักดาทรได้ขยายสำนักงาน (ร้านบัววน สก เสง) บริเวณถนนวิษยานนท์จาก ดึกคูหาเดียวเป็นตึกแถว 2 ชั้น 3 คูหา จดทะเบียนตั้งบริษัทนิยมพานิช จำกัด ขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2492 และเริ่มนำสินค้าประเภทนาฬิกาโอเมก้า นาฬิกาข้อมือ จักรยานราเลย์ จักรเย็บผ้า แวนตา ปากกา มาขาย (หนังสือที่ระลึก ฌาปนกิจศพนายณรงค์ ศักดาทร, 2543) หรือ ตระกูลตันตราพันธ์ ก็ได้ขยายกิจการ ของร้าน ต้นฮ้างวัน โดยจดทะเบียนเป็นห้างหุ้นส่วนตันตราภรณ์เมื่อ พ.ศ. 2492 ทำการค้าสินค้าอุปโภคบริโภค รับขนส่งสินค้ากิจการโพยก้วนที่ถนนวิษยานนท์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 สมาชิกของตระกูลก็ได้ย้ายร้านมาที่ถนนท่าแพและขยาย กิจการโดยตั้งร้านสรรพสินค้า 3 ร้าน คือ ห้างซุณหภักดิ์ ห้างตันตราภรณ์ และ ร้านตันติยานนท์ (สวัสดิ อ่องสกุล, 2553: 581-582)

ธุรกิจโรงพยาบาล

นายทุนจีนเชียงใหม่ลงทุนสร้างโรงพยาบาลมาตั้งแต่ พ.ศ. 2466 หลังจากมีทางรถไฟมาถึงเชียงใหม่ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ธุรกิจ โรงพยาบาลได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น เกิดโรงพยาบาลที่ทันสมัยขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลศรีนครพิงค์ โรงพยาบาลศรีวิวงศ์ โรงพยาบาลสุริยง (อนุ เนินหาด, 2549ค: 162-164) ทั้งนี้พยาบาลยังเป็นสื่อที่ช่วยให้มองเห็นโลกกว้างในหลายแง่มุม ซึ่งในชีวิตจริงของคนในเมืองไทยและคนเชียงใหม่มีน้อยคนนักที่จะสามารถ มีประสบการณ์โดยตรงในเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะวิถีชีวิตและลักษณะของความ

สัมพันธ์ทางสังคมในโลกสมัยใหม่ เช่น การแต่งกาย มารยาทสังคม วิธีการในการจัดการปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาชีวิตและปัญหาในการทำธุรกิจหรือปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ฯลฯ ภาพยนตร์จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทำให้ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

ธุรกิจภัตตาคาร

การขยายตัวของชนชั้นกลางในเขตเมืองที่มีกำลังซื้อสูงมาก ทำให้นิยมออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านเพื่อพบปะสังสรรค์กันในกลุ่มเครือญาติหรือในกลุ่มพ่อค้าหรือนักธุรกิจ โดยที่บ้านเรือนของพ่อค้าชาติต่างๆ รวมทั้งคนจีนในเขตเมืองมักเป็นร้านค้าและห้องเก็บสินค้า ซึ่งไม่อาจใช้เป็นสถานที่รับรองแขกหรือญาติพี่น้องอย่างสะดวก จำเป็นต้องนัดพบที่ร้านอาหารเพื่อรับประทานอาหารร่วมกันเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีพร้อมกับปรึกษาหารือกันในเรื่องธุรกิจหรือเรื่องอื่นๆ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการรับประทานอาหารนอกบ้านที่ส่งผลให้คนจีนบางคนลงทุนเปิดร้านอาหารขนาดใหญ่หรือภัตตาคารเพื่อให้บริการแก่ลูกค้า ซึ่งในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เล็กน้อย เริ่มมีพ่อครัวหรือก๊วกจากกรุงเทพฯ เข้ามาประกอบอาชีพทำร้านอาหารในเมืองเชียงใหม่ ทำให้คนเชียงใหม่มีทางเลือกในการทานอาหารหลากหลายขึ้น ภัตตาคารที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมได้แก่ ภัตตาคารศรีประกาศ (เจ้าของคือ นายฮง แซ่จ้ง) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโรงแรมศรีประกาศ ภัตตาคารศรีสุมิตร (เจ้าของคือ นายเค่งอู่ แซ่หนี้ม) ภัตตาคารแสงชัย (เจ้าของคือ นายซ้ง แซ่แต้ และภัตตาคารเจี้ยทังเฮง เจ้าของคือ นางจิม แซ่เจี้ย (อนุ เนินหาด, 2545: 211-219)

การปรับตัวในด้านอัตลักษณ์

ในทศวรรษ 2490 เป็นต้นมาจนถึงทศวรรษ 2500 นอกจากการเชื่อมโยงกับทหารและข้าราชการ และการลงเล่นการเมืองระดับชาติแล้ว ในทศวรรษ 2490 คนจีนเชียงใหม่ยังคงปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เป็นไทยบางส่วนเพื่อความสะดวกในการประกอบธุรกิจ เพราะในทศวรรษนั้นนอกจากรัฐบาลจะจำกัดจำนวนชาวจีนที่อพยพเข้าประเทศไทยให้เหลือเพียงปีละ 200 คนแล้ว รัฐบาลไทยยังคงจับตาดูชาวจีนเป็น

พิเศษ ในเชียงใหม่ มีคำสั่งกวาดล้างพวกอั้งยี่และปิดโรงเรียนฮั่วเอง รวมถึงสมาคมต่าง ๆ ของคนจีน ดังที่นางวิมล สุทธิศิริ แม่ค้าในกาตหลวงเผยว่า “...ข้าพเจ้ากำลังมีความสุขกับการเรียน อยู่ๆ โรงเรียนก็ล้ม ไต่ยีนผู้ใหญ่พูดกันว่าพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ มีคำสั่งกวาดล้างพวกอั้งยี่ในเชียงใหม่ บรรดาพ่อค้าจีนที่ตั้งสมาคมขึ้นมาและบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือกันในเมืองเชียงใหม่ ช่วยเหลือโรงเรียนฮั่วเอง โดนข้อหาอั้งยี่ โดนเนรเทศไปจากบ้านเชียงใหม่ ไปนครสวรรค์บ้าง พิจิตรบ้าง” (สุภาภรณ์ อภาวัชรุตม์และดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง., 2552: 27) ในปี พ.ศ. 2496 หนังสือพิมพ์เชียงใหม่ลงข่าวการจับกุมนายก๊กเอง แซ่ล้อ เจ้าของร้านถ่ายรูป ล้อก๊กเอง และนายไต้เกียง แซ่จั้ง ในข้อหาเข้าเมืองโดยมิได้รับอนุญาต ซึ่งบุคคลทั้ง 2 เคยถูกทางราชการเนรเทศกลับเมืองจีนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในข้อหาเป็นสมาชิกในสมาคมก๊กมินตั๋ง เมื่อสงครามสิ้นสุด ทั้งสองคนก็ได้อพยพกลับมาเชียงใหม่และตั้งร้านค้าอยู่ในที่ที่เปิดเผยเป็นเวลาราว 10 ปีแล้วจึงถูกจับกุม (อนุ เนินหาด, 2546: 96-97) จากเหตุการณ์ต่างๆ คนจีนในเชียงใหม่จึงต้องดำเนินการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปเป็นไทยมากขึ้น เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิต และเพื่อความสะดวกในการถือครองทรัพย์สินและการประกอบธุรกิจ

เนื่องจากคนจีนเชียงใหม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลไทย ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ กับคนในท้องถิ่นและต้องสร้างความมั่นคงตลอดจนความเจริญก้าวหน้าให้แก่ธุรกิจของตนในท้องถิ่นล้านนาควบคู่กัน ดังนั้นคนจีนจึงต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้สั่นไหวไปตามบริบท โดยเฉพาะในการทำการค้าซึ่งต้องสัมพันธ์กับคนเมือง คนไทย หรือคนจีนด้วยกันเองก็ตาม คนจีนจำต้องกลายเป็นคนเมือง คนไทย หรือแสดงตนเป็นคนจีนตามเงื่อนไขแวดล้อม

เนื่องจากในทศวรรษ 2490 รัฐบาลเน้นชาตินิยมที่มีพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลัก ประกอบกับคนในท้องถิ่นให้ความเคารพยกย่องผู้ปฏิบัติมภ์พุทธศาสนา และประพฤติตนเป็นชาวพุทธที่ดี การเปลี่ยนอัตลักษณ์เป็นคนไทยของคนจีนในยุคนี้จึงเน้นการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีเป็นนัยอย่าง เช่น นายค้าย อภาวัชรุตม์ หรือ อ้าวเอียงค้าย ซึ่งได้ทำบุญ ตักบาตร ทำนุบำรุงศาสนาด้วยการบริจาควัตถุ รวมถึงการใฝ่ศึกษาธรรมะด้วยการอ่าน นิ่งสมาธิ เจริญสติ อีกด้วย (จากเหยี่ยวเพ็ชร์

เชียงใหม่ : ชีวิตและผลงานของนายค้าย อาภาวัชรุตม์, 2540: 29) เช่นเดียวกับ นางกี ลឹมตระกูล ที่มีกบรีจาคเงินเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ (ภิกขุ ปัญญานันทมณี, 2511: 11)

การเปลี่ยนชื่อและนามสกุลยังคงเป็นกระบวนการกลายเป็นไทยที่คนจีนเชียงใหม่ยังกระทำอยู่อย่างต่อเนื่อง ในกรณีคนจีนที่เป็นต่างดาว ไม่ได้เกิดในเมืองไทย ก็มักจะต้องเปลี่ยนสัญชาติก่อน ซึ่งต้องไปดำเนินการที่กรุงเทพฯ ผ่านขั้นตอนการสืบประวัติต่างๆ ซึ่งทางกรุงเทพฯอาจเรียกตัวไปสอบถาม 4-5 ครั้งจึงแล้วเสร็จและได้รับเอกสารเปลี่ยนสัญชาติเป็นคนไทย (วีระ วีรปริชาเมธ, 2553)

การบริจาคเงินเพื่อสาธารณณะ ก็ยังคงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนจีนสามารถกลายเป็นไทยและมีสถานภาพทางสังคมสูงในสายตาคนไทย ในทศวรรษ 2490 คนจีนเชียงใหม่จึงยังคงบริจาคเพื่อสาธารณณะ ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งมีการหารื้อและเรียไรเงินเพื่อสร้างอาคารพุทธสถาน พ.ศ. 2494 แกนนำในการก่อสร้างประกอบไปด้วยเจ้านายฝ่ายเหนือ ข้าราชการ ทบตี ฆลข คนจีนก็ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของแกนนำในการหาเงินบริจาค ได้แก่ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ นางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์ นายกี นิมมานเหมินท์ นายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี และนายจัญญู กิติบุตร (อนุ เนินหาด, 2549ก: 45-46) นางกี ลឹมตระกูล ได้บริจาคเงิน 250,000 บาท สมทบทุนกับทางราชการ สร้างอาคารเรียนของโรงเรียนพุทธโศภน ในปี พ.ศ. 2496 (ภิกขุ ปัญญานันทมณี, 2511: 3) ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2500 คณะบุคคลซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการ กรรมการ ยุวพุทธิก สมาคมจังหวัดเชียงใหม่ พ่อค้า และพระสงฆ์ ก็ได้หารื้อกันเพื่อก่อตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาเพื่อช่วยเหลือเด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ นางกิมเฮียง บำรุงนวรณได้บริจาคเงินราว 200,000 บาท ในการสร้างอาคารเรียน จึงมีชื่อตึกในโรงเรียนว่า “ตึกบำรุงนวรณ” ไว้เป็นอนุสรณ์ (อนุ เนินหาด, 2548ก: 130-131)

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และตลอดทศวรรษ 2490 คนจีนเชียงใหม่หลายตระกูลประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งๆที่เป็นช่วงวิกฤติของคนจีนอันเนื่องจากนโยบายต่างๆ ของรัฐและผลกระทบจากสงครามโลก โดยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนจีนเชียงใหม่ปรับตัวทางการค้าด้วย

การฝากกิจการไว้กับผู้ที่ไว้ใจได้ การอำพรางความเป็นจีนและกลายเป็นไทย รวมถึงพลิกวิกฤติให้กลายเป็นโอกาสทางการค้าช่วงสงคราม เมื่อเข้าสู่ยุคพัฒนาประเทศ รัฐบาลได้ชูนโยบายทางเศรษฐกิจในรูปแบบทุนนิยมโดยรัฐ และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างมาก คนจีนเชียงใหม่ก็ปรับตัวให้เข้ากับบริบททางการค้าโดยการเชื่อมต่อกิจการของตนเข้ากับระบบทุนนิยมโดยรัฐ และเริ่มกลายเป็นผู้ประกอบการธุรกิจสมัยใหม่ ในขณะเดียวกันก็ยังคงปรับตัวทางด้านอัตลักษณ์ไปด้วยเช่นกัน

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาทั้งหมด ได้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวทางเศรษฐกิจของคนจีนเชียงใหม่ ภายใต้ต้นนโยบายของรัฐบาลไทยและบริบทของเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้คนจีนเชียงใหม่ประสบความสำเร็จทางการค้าอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงยุคแรกเริ่มของสงครามเย็น

เอกสารอ้างอิง

จากเหยี่ยวเพ็ชร์เชียงใหม่ : ชีวิตและผลงานของนายค้าย อากาศวิชชุตม์.
(2540). เชียงใหม่: โรงพิมพ์มีเมือง.

ณัฐพงษ์ สุกุลเสียว. (2552). ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับ
การเมืองไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงการรัฐประหาร พ.ศ. 2500.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

ดอกไม้สด. (2516). ชัยชนะของหลวงนฤบาล. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ทศ คณนาพร. (2551). สิงห์ล้านนา. กรุงเทพฯ: ริช.

ที่ระลึกงานฉาบปกิศจศพนายณรงค์ ศักดาทร. (2543). ม.ป.ท.

ปลายอ้อ ชนะนนท์. (2530). นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบ
ทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464-2523. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย
สังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรณี บัวเล็ก. (2543). วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-
2516. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.

- ไพโรจน์ จันทร์นิมิ และ ครรชิต ชำรงรัตน์ฤทธิ. (2530). **เชียงใหม่กึ่งศตวรรษ กงเกวียนกำเกวียน**. ค้นเมื่อ 7 มกราคม 2557, จาก <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=2578>
- ภาพล้านนาในอดีต**. ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2557, จาก http://library.cmu.ac.th/ntic/picturelanna/detail_picturelanna.php?picture_id=1122
- ภิกขุ ปัญญานันทมุนี. (2511). **อนุสรณ์นางกี ลีมิตระกุล**. ม.ป.ท.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2519). **นโยบายของรัฐที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รักฎา เมธีโกคพงษ์. (2551). **นักการเมืองถิ่นจังหวัดเชียงใหม่**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สวัสดิ อ่องสกุล. (2553). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สังคิต พิริยะรังสรรค์. (2526). **ทุนนิยมขุนนางไทย พ.ศ. 2475-2503**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภรณ์ อภาววัชรุตม์ และ ดวงจันทร์ อภาววัชรุตม์ เจริญเมือง. (2552). **เรื่องเล่าจาวภาค เล่ม 6**. เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- แสง จันทร์งาม. (2527). **ลายคราม**. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- อนุ เนินหาด. (2545). **สังคมเมืองเชียงใหม่ 4**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2546). **สังคมเมืองเชียงใหม่ รุ่น 3**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2548ก). **ย่านถนนราชดำเนิน(สังคมเมืองเชียงใหม่ 11)**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2548ข). **ย่านถนนพระปกเกล้า(สังคมเมืองเชียงใหม่ 12)**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2549ก). **ท่าแพตะวา(สังคมเมืองเชียงใหม่ 14)**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.
- _____. (2549ข). **สันป่าข่อย(สังคมเมืองเชียงใหม่ 15)**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์จำกัด.

_____ . (2549ค). สะป๊ะเรื่องตะวา(สังคมเมืองเชียงใหม่ 2). เชียงใหม่:
โรงพิมพ์ครองช้าง.

_____ . (2550). เชียงใหม่พ.ศ. 2496(สังคมเมืองเชียงใหม่ 17). เชียงใหม่ :
วนิดาเพลส.

_____ . (2554ก). ประวัติศาสตร์เชียงใหม่พ.ศ. 2514(สังคมเมืองเชียงใหม่
27). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

_____ . (2554ข). พ่ออ้อย แม่อ้อยเล่าไว้(สังคมเมืองเชียงใหม่ 29). เชียงใหม่:
นนทบุรีการพิมพ์.

_____ . (2555). ย่านถนนเจริญประเทศ(สังคมเมืองเชียงใหม่ 30).
เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

สัมภาษณ์

วิกุล เกียรติพจนานนท์. (7 มีนาคม พ.ศ. 2553). สัมภาษณ์. เจ้าของร้านวิกุลพานิช.
เชียงใหม่.

วีระ วีระปรีชาเมธ. (17 มกราคม พ.ศ. 2553). สัมภาษณ์. เจ้าของร้านวีระพานิช.
เชียงใหม่.

ศุภวัตร ภูวกุล. (29 มกราคม พ.ศ. 2553). สัมภาษณ์. เจ้าของร้านรัตนผล. เชียงใหม่.

อรุณ ลออชัยรังษี. (15 สิงหาคม พ.ศ. 2555). สัมภาษณ์. เจ้าของร้านฉายาแสงอรุณ.
เชียงใหม่.

